

DEGREE AND SCOPE OF THE FULFILLMENT OF NEEDS AS INDICATORS OF LIVING STANDARD AND LIFE QUALITY

STOPIEŃ I ZAKRES REALIZACJI POTRZEB JAKO WSKAŹNIKI POZIOMU I JAKOŚCI ŻYCIA

BARBARA CHMIELEWSKA

Citation: Chmielewska, B. (2022). Degree and Scope of the Fulfillment of Needs as Indicators of Living Standard and Life Quality / Stopień i zakres realizacji potrzeb jako wskaźniki poziomu i jakości życia. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej / Problems of Agricultural Economics*, 370(1), 107–125. <https://doi.org/10.30858/zer/145776>

Abstract

The aim of the paper was to review and analyze the theory and definition of human needs, as well as the direction of work on the selection of a set of indicators characterizing the standard of living and the quality of life of the population. The study used the method of back-up data analysis (desk research). The descriptive method and the technique of examining documents and describing their content were also applied. The basic empirical material was statistical data, mainly the results of household budget surveys. The study period was 2010–2020. The study indicated that work on sets of indicators characterizing the standard of living and the quality of life, their modification and improvement depending on the changing socio-economic situation are necessary for an effective cohesion policy. There is still no single universal definition of the concept and method of measuring the standard of living and the quality of life due to difficulties in defining indicators and variables. A set of indicators was also developed by Statistics Poland. It is an open set, which can be modified and improved depending on the changing socio-economic situation. The domains which were taken into account refer to the solutions adopted within the European Statistical System, however, they are not identical. Recently, research on the standard of living and the quality of life lays greater emphasis on subjective rather than objective indicators. The standard of living and the quality of life of the population should be monitored regularly, as this will help to adopt the sets of indicators comparable at different territorial levels.

Keywords: human needs, standard of living, quality of life.

JEL codes: A1, A2, D1, D6.

Abstrakt

Celem artykułu było przedstawienie i analiza teorii oraz definicji potrzeb człowieka, a także kierunków prac nad doбором zestawu wskaźników charakteryzujących poziom i jakość życia ludności. W badaniu zastosowano metodę analizy danych zastanych (ang. desk research). Zastosowano też metodę opisową oraz technikę badania dokumentów i opisu ich treści. Podstawowym materiałem empirycznym były dane statystyczne, głównie wyniki badania budżetów gospodarstw domowych. Okresem badania były lata 2010–2020. Badania wskazały, że prace nad zestawami wskaźników charakteryzujących poziom i jakość życia, ich modyfikowanie oraz doskonalenie w zależności od zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej są niezbędne dla prowadzenia skutecznej polityki spójności. Nadal nie dopracowano

się jednej, uniwersalnej definicji pojęcia ani metody badania poziomu i jakości życia ze względu na trudności w określeniu wskaźników oraz zmiennych. Zestaw wskaźników opracował też Główny Urząd Statystyczny. Jest on zbiorem otwartym, który może być modyfikowany i doskonalony w zależności od zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej. Uwzględniane domeny nawiązują do rozwiązań przyjętych w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego, ale nie są tożsame. Ostatnio w badaniach poziomu i jakości życia coraz większą wagę przywiązuje się do wskaźników subiektywnych niż obiektywnych. Wskazane jest prowadzenie stałego monitoringu poziomu i jakości życia ludności, co pomoże w uzgadnianiu zestawów wskaźników porównywalnych na różnych poziomach terytorialnych.

Słowa kluczowe: potrzeby człowieka, poziom życia, jakość życia.

Kody JEL: A1, A2, D1, D6.

Introduction

More and more often, one of the basic goals of the state's development strategy is to meet the economic and social needs of its inhabitants. Need is defined as the state of a person's perceived lack of something that is necessary to keep them alive, enable them to develop, and maintain a specific social role and mental balance. Needs arise from desires, dreams, or feeling the lack of something. Needs are always related to people (ideas, concepts, problems) and can be as strong as to affect people unconsciously. The degree and scope of the fulfillment of needs indicates the level and quality of human life. Researchers face many difficulties in identifying and defining all indicators and variables relating to the level and quality of life.

The aim of the article was to provide an overview of the theories and definitions of human needs, as well as the directions of work on the selection of a set of indicators characterizing the level and quality of life of the population. The research used the method of analysis of existing data (desk research) and the technique of examining documents and describing their content.

Category of Needs

The category of needs is central to all sciences and there is no universal and generally accepted theory of needs. The best known is the hierarchy of needs developed by Abraham H. Maslow¹ (2006). He distinguished five groups of needs. At the bottom of the hierarchy were the following two groups of basic needs (points 1 and 2):

- 1) physiological (food, water, oxygen, rest, procreation);

¹ The hierarchy of needs theory is commonly known as Maslow's pyramid of needs. Abraham H. Maslow (1908–1970) was a psychologist; he suggested that needs, not a system of punishments and rewards, are the drivers of human behavior. The book *Motivation and Personality*, published in 1954, is considered to be the most outstanding and significant work in his oeuvre.

Wstęp

Coraz częściej jednym z podstawowych celów strategii rozwoju państwa jest realizowanie potrzeb ekonomicznych i społecznych jego mieszkańców. Potrzebą określa się odczuwalny przez człowieka stan braku czegoś, co jest niezbędne do utrzymania go przy życiu, umożliwienia jego rozwoju i utrzymania określonej roli społecznej oraz zachowania równowagi psychicznej. Potrzeba wynika z pragnień, marzeń lub odczuwania braku czegoś. Potrzeby zawsze związane są z człowiekiem (idee, pomysły, problemy) i mogą być tak silne, że działają na człowieka nieświadomie. Stopień i zakres realizacji potrzeb wskazuje na poziom i jakość życia człowieka. Badacze napotykają wiele trudności w określeniu oraz zdefiniowaniu wszystkich wskaźników i zmiennych odnoszących się do poziomu i jakości życia.

Celem artykułu było dokonanie przeglądu teorii i definicji potrzeb człowieka, a także kierunków prac nad doбором zestawu wskaźników charakteryzujących poziom i jakość życia ludności. W badaniu zastosowano metodę analizy danych zastanych (ang. *desk research*) oraz technikę badania dokumentów i opisu ich treści.

Pojęcie kategorii potrzeb

Kategoria potrzeb zajmuje centralne miejsce we wszystkich dyscyplinach nauk, przy czym nie istnieje uniwersalna i powszechnie akceptowana teoria potrzeb. Najbardziej znaną jest teoria potrzeb w układzie hierarchicznym, opracowana przez Abrahama H. Maslowa¹ (2006). Wyodrębnił on pięć grup potrzeb. Najniżej w hierarchii usytuował dwie grupy potrzeb podstawowych (pkt 1 i 2):

- 1) fizjologiczne (jedzenie, woda, tlen, odpoczynek, prokreacja);

¹ Teoria hierarchii potrzeb znana jest powszechnie jako piramida potrzeb Maslowa. Abraham H. Maslow (1908–1970) był psychologiem; sugerował, że potrzeby, a nie system kar i nagród, są motywatorami ludzkich zachowań. Za najwybitniejsze i najbardziej znaczące dzieło w jego dorobku uważa się wydaną w 1954 roku książkę *Motywacja i osobowość*.

- 2) safety (care and support, comfort, freedom from fear);
and the three remaining groups (points 3, 4, and 5) were classified as higher-level needs:
- 3) belonging to a group (social needs related to contacts with other people, bonds, affiliation, and love);
- 4) respect and recognition (self-esteem both in one's own eyes and in the eyes of other people, being respected by others, respecting and trusting oneself);
- 5) self-actualization (achieving one's potential, the need for self-actualization expressed in the pursuit of a human being to develop both aesthetic – needs for harmony and beauty – and cognitive – needs for knowledge, understanding, novelty² (*Potrzeby człowieka*, 2021).

The first four groups (points 1, 2, 3, and 4) are also defined as the needs of perceived deficiencies, and the fifth (point 5) as the need for development. Maslow assumed that a person who lacked food, security, love, and respect would probably feel the need for food much more than anything else. Satisfying the needs allows for the emergence of other needs, goals, and references in the area of mental life. Maslow pointed out that when one desire is satisfied, another appears in its place, and when it is satisfied, it is replaced by another one. This trait is present in humans throughout life, because a man practically always wants something. Maslow's theory was the first to prioritize needs and illustrate the direction in which people strive for a satisfying life. Only after satisfying the needs of a lower order does a man strive to satisfy the needs of a higher order. However, this is not a sudden and abrupt phenomenon. The transition from a lower-level to a higher-level need occurs gradually and slowly, but one need does not have to be fully satisfied for another to appear.

As for the needs, apart from Maslow's theory, the view of the Finnish sociologist Erik Allardt is also popular. In 1972, he conducted a welfare survey in the Scandinavian countries (Scandinavian

- 2) bezpieczeństwo (opieka i oparcie, wygoda, wolność od strachu);
a trzy pozostałe grupy (pkt 3, 4 i 5) zostały zaliczone do potrzeb wyższego rzędu:
- 3) przynależność do grupy (potrzeby społeczne związane z kontaktami z innymi ludźmi, więzi, afiliacja i miłość);
- 4) szacunek i uznanie (poczucie własnej wartości zarówno we własnych oczach, jak i oczach innych ludzi, poważanie przez innych, poważanie oraz zaufanie do siebie);
- 5) samorealizacja (spełnienie swojego potencjału, potrzeby samorealizacji wyrażające się w dążeniu człowieka do rozwoju swoich możliwości zarówno estetycznych – potrzeby harmonii i piękna – jak i poznawczych – potrzeby wiedzy, rozumienia, nowości² (*Potrzeby człowieka*, 2021).

Cztery pierwsze grupy (pkt 1, 2, 3 i 4) definiowane są także jako potrzeby odczuwalnych braków, a piąta (pkt 5) jako potrzeba rozwoju. Maslow zakładał, że osoba, której brak pokarmu, poczucia bezpieczeństwa, miłości i szacunku, będzie zapewne o wiele silniej odczuwała potrzebę pokarmu niż cokolwiek innego. Zaspokojenie tych potrzeb pozwala na pojawienie się w obszarze życia psychicznego innych potrzeb, celów i odniesień. Maslow wskazywał, że gdy jedno pragnienie zostaje zaspokojone, na jego miejscu pojawia się inne, a kiedy i ono zostaje zaspokojone, pojawia się następne. Cecha ta występuje u ludzi przez całe życie, ponieważ człowiek praktycznie zawsze czegoś pragnie. Teoria Maslowa była pierwszą, która zhierarchizowała potrzeby i zobrazowała kierunek, w którym dąży człowiek do satysfakcjonującego życia. Dopiero po zaspokojeniu potrzeb niższego rzędu człowiek dąży do zaspokojenia potrzeb wyższego rzędu. Nie jest to jednak zjawisko nagłe, o charakterze skokowym. Przejście od potrzeby niższej do wyższej następuje stopniowo, powoli, przy czym nie musi być stuprocentowo zaspokojona jedna potrzeba, by pojawiła się kolejna.

W kwestii potrzeb, poza teorią Maslowa, popularny jest także pogląd fińskiego socjologa Erika Allardta. W 1972 roku przeprowadził on badanie sondażowe dobrobytu w krajach skandynawskich (Scandinavian

² In later studies, Maslow distinguished two more primary needs from among the five primary needs: cognitive, concerning, e.g., gaining knowledge or a greater understanding of mechanisms and phenomena occurring in the world, and aesthetic being an expression of the creative side of every human being and related to the desire to experience beauty and harmony. Maslow regarded both groups as related to the need for self-actualization, but ultimately singled them out and placed them just below it. However, five groups of needs are commonly used.

² W późniejszych badaniach Maslow wyodrębnił wśród pięciu pierwotnych potrzeb jeszcze dwie potrzeby: poznawcze, dotyczące m.in. zdobywania wiedzy czy większego rozumienia mechanizmów i zjawisk obserwowalnych w świecie, oraz estetyczne, będące wyrazem twórczej strony każdego człowieka i związane z pragnieniem doświadczenia piękna i harmonii. Maslow uważał obie grupy za powiązane z potrzebą samorealizacji, ostatecznie jednak wyodrębnił je i umieścił tuż pod nią. Jednak powszechnie stosuje się pięć grup potrzeb.

Welfare Survey³), and then divided the needs into three basic groups:

- 1) needs related to having: this group refers to material resources and living conditions, and includes, among others, the following areas of life: income situation, housing conditions, health, education, working conditions;
- 2) needs related to emotional states (loving): this group involves social needs and includes, among others, the following areas of life: family relations, relations with the local community, social contacts, interpersonal relations (e.g., at work);
- 3) needs related to the sense of being: this group relates to personal development and includes, among others, the following areas of life: personal development, prestige, self-determination, personal safety, spending free time, job satisfaction, political activity, sense of belonging or alienation.

Developing the concept of measuring welfare, Allardt (*Potrzeby człowieka*, 2021) clearly emphasized that in this measurement all groups of needs identified by him should be taken into account. He also considered it necessary to fully measure welfare (the level of satisfaction of material and non-material needs) to use both objective and subjective assessments. In his work, Allardt linked human needs with two concepts, which so far have formed the basis of many sociological studies: the standard of living (having) and the quality of life (loving and being). He also stated that the existence of a man cannot be limited solely to the material state of possession. *To live* does not only mean *to have*, but most of all *to be* and *to love*. Allardt derived the equation: *to live* = *to have* + *to love* + *to be*, and *to have* < *to love* and *to have* < *to be* (*Potrzeby człowieka*, 2021). Allardt presented the proposal to measure welfare in a synthetic manner in tabular form (Table 1).

Welfare Survey)³, a następnie podzielił potrzeby na trzy podstawowe grupy:

- 1) potrzeby związane z posiadaniem (ang. *having* – mieć): ta grupa odnosi się do materialnych zasobów i warunków życia oraz obejmuje m.in. następujące dziedziny życia: sytuację dochodową, warunki mieszkaniowe, zdrowie, edukację, warunki pracy;
- 2) potrzeby związane ze stanami uczuciowymi (ang. *loving* – kochać): ta grupa odnosi się do potrzeb społecznych i obejmuje m.in. następujące dziedziny życia: stosunki rodzinne, stosunki ze społecznością lokalną, kontakty towarzyskie, stosunki międzyludzkie (np. w pracy);
- 3) potrzeby związane z poczuciem istnienia (ang. *being* – być) ta grupa odnosi się do rozwoju osobistego i obejmuje m.in. następujące dziedziny życia: rozwoju osobistego, prestiżu, samookreślenia, bezpieczeństwa osobistego, spędzania wolnego czasu, zadowolenia z pracy, aktywności politycznej, poczucia przynależności bądź alienacji.

Rozwijając koncepcję pomiaru dobrobytu, Allardt (*Potrzeby człowieka*, 2021) wyraźnie podkreślił, że należy w tym pomiarze uwzględnić wszystkie wyróżnione przez niego grupy potrzeb. Ponadto uważał za niezbędne do pełnego pomiaru dobrobytu (poziomu zaspokojenia potrzeb materialnych i niematerialnych) zastosowanie zarówno ocen o charakterze obiektywnym, jak i subiektywnym. Allardt w swojej pracy powiązał ludzkie potrzeby z dwoma pojęciami, które do tej pory stanowią podstawę wielu badań socjologicznych: poziomem życia (aspekt „mieć”) i jakością życia (aspekt „kochać” i „być”). Stwierdził też, że byt człowieka nie może być ograniczony wyłącznie do materialnego stanu posiadania. *Żyć* nie oznacza wyłącznie *mieć*, ale przede wszystkim *być* i *kochać*. Allardt wyprowadził równanie: *żyć* = *mieć* + *kochać* + *być*, przy czym *mieć* < *kochać* i *mieć* < *być* (*Potrzeby człowieka*, 2021). Propozycję pomiaru dobrobytu Allardt przedstawił w sposób syntetyczny w ujęciu tabelarycznym (tabela 1).

³ Allardt emphasizes that in the Nordic language the term “prosperity” is understood in a broader sense than economic well-being and includes, apart from material needs, also non-material needs.

³ Allardt podkreśla, że w języku nordyckim termin „dobrobyt” rozumiany jest w sensie szerszym niż dobrobyt ekonomiczny i obejmuje oprócz potrzeb materialnych również potrzeby niematerialne.

Table 1. *Methods of measuring the degree of satisfaction of basic groups of needs according to the Allardt's concept*
 Tabela 1. *Zestawienie sposobu pomiaru stopnia zaspokojenia podstawowych grup potrzeb według koncepcji Allardta*

Basic groups of needs / Podstawowe grupy potrzeb	Objective assessments / Oceny obiektywne	Subjective assessments / Oceny subiektywne
possession (having)/ posiadanie (ang. <i>having</i>)	measures of the standard of living / miary poziomu życia	feeling dissatisfied / satisfied with living conditions / odczuwanie niezadowolenia / zadowolenia z warunków życia
human relations (loving) / stosunki międzyludzkie (ang. <i>loving</i>)	measures of interpersonal relations / miary stosunków międzyludzkich	sense of happiness / unhappiness from interpersonal relationships / poczucie szczęścia / nieszczęścia ze stosunków międzyludzkich
personal development (being) / rozwój osobisty (ang. <i>being</i>)	measures of relationship with society and the environment / miary relacji ze społeczeństwem i środowiskiem	sense of alienation / personal development / poczucie alienacji / rozwoju osobistego

Source: (Panek, 2016)

Źródło: (Panek, 2016).

Many Polish researchers have also dealt with defining the categories of needs, including Tadeusz Kocowski, Adam Lisowski, Jan Szczepański (Panek, 2014). Kocowski defines the term *need* in the following way:

- 1) Need as the current state of a person or their body characterized by failure to meet certain important conditions. This is the most common way of interpretation, especially in Anglo-Saxon literature.
- 2) Need as a subjective feeling of not meeting certain conditions. This is also how needs are understood in popular literature and in colloquial speech.
- 3) Need as a permanent human quality (disposition) which means that without meeting certain conditions, a person cannot achieve or maintain certain important states or goals. This is called objectified notion of need used in psychology.

Similarly, Szczepański believed that the essence of needs is a certain deficiency that violates the ability to function in a given dimension. Lisowski also defined a need as a certain state of the absence of something that is necessary for keeping men alive, enabling their development, and maintaining a specific social role and mental balance (*Potrzeby człowieka*, 2021).

Attention is drawn to the fact that in each definition the term *need* is inherently related to issues such as: lack, satisfaction or dissatisfaction, development. We often need something – which means that there is something that we do not currently have (or it is insufficient), and without which we are not able to function properly (or better than at the moment). Economics, on the other hand, defines need as a subjectively perceived discrepancy between the status quo and the desired state.

Zdefiniowaniem kategorii potrzeb zajmowało się także wielu polskich badaczy, m.in. Tadeusz Kocowski, Adam Lisowski, Jan Szczepański (Panek, 2014). Kocowski podaje następujące znaczenia pojęcia „potrzeba”:

- 1) Potrzeba jako aktualny stan człowieka lub jego organizmu charakteryzujący się niespełnieniem określonych ważnych warunków. Ten sposób interpretacji jest najbardziej powszechny, zwłaszcza w literaturze anglosaskiej.
- 2) Potrzeba jako subiektywne odczucie braku, niezaspokojenia określonych warunków. Tak też potrzeby są rozumiane w literaturze popularnej i w mowie potocznej.
- 3) Potrzeba jako trwała właściwość (dyspozycja) człowieka polegająca na tym, że bez spełnienia określonych warunków człowiek nie może osiągnąć, albo utrzymać, pewnych ważnych stanów lub celów. Jest to tzw. zobiektywizowane pojęcie potrzeby stosowane w psychologii.

Podobnie Szczepański uważał, że istotą potrzeb jest pewien brak naruszający możliwość funkcjonowania człowieka w danym wymiarze. Także Adam Lisowski określił potrzebę jako pewien odczuwalny przez człowieka stan braku czegoś, co jest niezbędne do utrzymania go przy życiu, umożliwienia jego rozwoju i utrzymania określonej roli społecznej oraz zachowania równowagi psychicznej (*Potrzeby człowieka*, 2021).

Uwagę zwraca fakt, że w każdej definicji termin „potrzeba” nieodłącznie wiąże się z takimi kwestiami jak: brak, zaspokojenie bądź niezaspokojenie, rozwój. Często potrzebujemy czegoś – co oznacza, że istnieje coś, czego obecnie nie mamy (albo mamy w niewystarczającym stopniu), a bez czego nie jesteśmy w stanie poprawnie (bądź lepiej niż w danym momencie) funkcjonować. Ekonomia zaś definiuje potrzebę jako subiektywnie odczuwaną rozbieżność pomiędzy *status quo* a stanem pożądanym.

Theories of Needs

The search for needs is derived from the theory of motivation and involves the development of the theory of the content-based approach to motivating, which focuses on the needs resulting from a feeling of privation.

When considering needs, the following questions often arise: what motivates a person to behave in a way to meet their needs, what actions are taken, and how they assess their satisfaction after achieving goals. This direction of considerations became the starting point for the developed theories of needs. The issue of needs has bothered mankind since the dawn of time. A man has always dealt with issues such as hunger, cold, or ensuring species continuity. The Greek philosopher Epicurus used to say that if you want to be happy, you should limit your needs. The ethical system he initiated, called epicureanism, assumed that good equals pleasure, therefore we achieve a happy life when the sum of the pleasures experienced is greater than the sum of suffering. During the Enlightenment, there was a sharp increase in interest in the subject of needs. Denis Diderot made a significant contribution to this matter.⁴ He indicated that a man is made to live in society. The attention of thinkers from that period was focused on the issue of the state and the role of needs in creating relations between it and citizens. The focus was on man – a being with a soul and a biological sphere; endowed with senses, reason, and emotions (*Potrzeby człowieka*, 2021).

The first attempt to classify needs was made by the German philosopher and sociologist Erich Fromm,⁵ who spent most of his life looking for answers to questions about the social right of people to exist and how to regain a “sane society” (Sznajderski, 2020). When analyzing the manifestations of socio-economic relations, he noticed that a highly industrialized society is characterized by an increase in production and consumption, and that everything can be reduced to one general rule: to produce what is possible to produce. This type of mechanism, according to Fromm, results in the devaluation of the humanist tradition, according to which one should do above all what is good and beautiful.

⁴ Denis Diderot (1713–1784) – French literary and art critic, philosopher, and encyclopedist of the Enlightenment period; one of the main authors of the *Encyclopédie*, which collects the achievements of social, philosophical, and moral thought in the European Enlightenment.

⁵ Erich Fromm (1900–1980) – German philosopher, sociologist, psychologist, and psychoanalyst. According to him, a man is composed of two basic components: the mind and the body. Both elements determine its existential dimension.

Teorie potrzeb

Poszukiwanie potrzeb wywodzi się z teorii motywacji i obejmuje rozwinięcie teorii podejścia do motywowania od strony treści, która koncentruje się na potrzebach wynikających z poczucia niedostatku.

W rozważaniach na temat potrzeb często pojawiają się pytania: co motywuje człowieka do zachowań, aby zaspokoić potrzeby, jakie podejmuje działania oraz jak ocenia swoje zadowolenie po osiągnięciu celów. Taki kierunek rozważań stał się punktem wyjścia dla opracowywanych teorii potrzeb. Problematyka potrzeb nurtowała ludzkość od zarania dziejów. Człowiek zawsze miał do czynienia z takimi kwestiami jak głód, zimno czy zapewnienie ciągłości gatunku. Grecki filozof Epikur mawiał: „Chcesz być szczęśliwy? Ograniczaj potrzeby”. Zapoczątkowany przez niego system etyczny zwany „epikureizmem” zakładał, że dobro równa się przyjemności, dlatego szczęśliwe życie osiągamy wówczas, gdy suma doznanych przyjemności jest większa niż suma cierpienia. W okresie oświecenia nastąpił gwałtowny wzrost zainteresowania tematyką potrzeb. Znaczący wkład wniósł w tę sprawę Denis Diderot⁴. Wskazywał on, że człowiek jest stworzony do życia w społeczeństwie. Uwaga myślicieli z tego okresu skupiała się na kwestii państwa i roli potrzeb w kreowaniu relacji między nim a obywatelem. W centrum uwagi znalazł się człowiek – istota posiadająca duszę i sferę biologiczną; obdarzony zmysłami, rozumem i emocjami (*Potrzeby człowieka*, 2021).

Pierwszą próbę klasyfikacji potrzeb podjął niemiecki filozof i socjolog Erich Fromm⁵, który przez większość życia szukał odpowiedzi na pytania dotyczące prawa społecznego istnienia ludzi i metod przywrócenia „zdrowego społeczeństwa” (ang. *sane society*) (Sznajderski, 2020). Analizując przejawy stosunków społeczno-ekonomicznych, zaobserwował, że społeczeństwo wysoko uprzemysłowione cechuje wzrost produkcji i konsumpcji oraz że wszystko można sprowadzić do jednej generalnej zasady: należy produkować to, co jest możliwe do wyprodukowania. Ten rodzaj mechanizmów, zdaniem Fromma, prowadzi do dewaluacji tradycji humanistycznej, zgodnie z którą należy robić przede wszystkim to, co jest dobre i piękne. W konsekwencji podstawą

⁴ Denis Diderot (1713–1784) – francuski krytyk literatury i sztuki, filozof i encyklopedysta okresu Oświecenia; jeden z głównych twórców *Wielkiej Encyklopedii Francuskiej*, w której zebrano dorobek myśli społecznej, filozoficznej i moralnej europejskiego Oświecenia.

⁵ Erich Fromm (1900–1980) – niemiecki filozof, socjolog, psycholog i psychoanalityk. Jego zdaniem człowiek złożony jest z dwóch podstawowych składników: rozumu i ciała. Oba elementy determinują jego wymiar egzystencjalny.

As a consequence, technical possibilities became the basis of ethics, which leads to the limitation of the authentic development of the individual. This mechanism determines the sphere of interpersonal relations. In result, a man is becoming a total consumer (*homo consumens*). The control of nature by the intellect and the production of things are superior values in this context. The well-known alienation phenomena appear, a person turns themselves into a thing, the concept of being is replaced by the concept of having (Kucia, 1994).

An attempt at a comprehensive approach to the problem of needs was published in 1938 by Henry A. Murray⁶ in *Explorations in Personality*. Murray believed that what a person thinks about, what they strive for, and what they do, results from their needs. According to the aforementioned author, needs are hipotetic forces that direct the perception and activity of a person in such a way as to achieve a specific goal (Domański, 2017). Murray believed that needs were largely unconscious. The most basic classification had only two categories: physiological (the need for water, oxygen, food) and psychogenic – here the list is long; it concerns, among others, the need for sensory experience, avoiding injuries, autonomy, etc. (Suchan, 2013).⁷

Maslow's theory was closely related to that of another American psychologist, David C. McClelland.⁸ However, he claimed that personal experiences play a key role in acquiring needs, and their condition is determined by the environment. Therefore, he distinguished three main groups of motivators: the need for power, both personal (controlling one's own situation, position) and social (controlling the behavior of others, exerting influence); the need of affiliation (belonging), i.e., maintaining social contacts and gaining social acceptance (this need has its roots in the social nature of man); the need for achievement – striving to stand out, be successful, and achieve success, but also more and more effective implementation of goals and tasks. The proportion of the needs differs for each individual, however, McClelland pointed to certain regularities resulting, for example, from the cultural environment (*Potrzeby człowieka*, 2021).

etyki stały się możliwości techniczne, co prowadzi do ograniczenia autentycznego rozwoju jednostki. Mechanizm ten wyznacza sferę stosunków międzyludzkich. Rezultatem tych przeobrażeń jest „człowiek totalny nabywca” (*homo consumens*). Wartością nadrzędną w tym kontekście staje się kontrola natury przez intelekt oraz produkowanie rzeczy. Pojawiają się znane zjawiska alienacyjne, człowiek sam zmienia się w rzecz, pojęcie „być” zostaje zastąpione przez pojęcie „mieć” (Kucia, 1994).

Próba kompleksowego ujęcia problematyki potrzeb została opublikowana w 1938 roku przez Henry'ego A. Murraya⁶ w dziele *Explorations in Personality*. Murray uważał, że to, o czym człowiek myśli, do czego dąży i co robi, wynika z jego potrzeb. Zdaniem wspomnianego autora potrzeby są hipotetycznymi siłami, które ukierunkowują percepcję oraz aktywność osoby w ten sposób, aby osiągnęła określony cel (Domański, 2017). Murray był przekonany, że potrzeby w dużej mierze mają charakter nieświadomy. Najbardziej bazowa klasyfikacja posiadała zaledwie dwie kategorie: fizjologiczną (potrzeba wody, tlenu, pożywienia) oraz psychogeniczną – tu lista jest długa; dotyczy m.in. potrzeby wrażeń zmysłowych, unikania urazów, autonomii itp. (Suchan, 2013).⁷

Z teorią Maslowa ściśle korespondowała teoria innego amerykańskiego psychologa Davida C. McClellanda⁸. Wychodził on jednak z założenia, że kluczową rolę w nabywaniu potrzeb odgrywają osobiste doświadczenia, a ich stan determinowany jest przez środowisko. W związku z tym wyróżnił trzy główne grupy motywatorów: potrzeby władzy, zarówno osobistej (kontrola własnej sytuacji, położenia), jak i społecznej (kontrolowanie zachowań innych, wywieranie wpływu); potrzeby afiliacji (przynależności), czyli utrzymywania kontaktów społecznych i uzyskania społecznej akceptacji (potrzeby te mają swoje korzenie w społecznej naturze człowieka); potrzeby osiągnięć – dążenie do wyróżnienia się, zdobycia powodzenia i odnoszenia sukcesów, ale także coraz efektywniejsza realizacja celów i zadań. Proporcja tych potrzeb jest różna w przypadku każdego człowieka, niemniej jednak McClelland wskazywał na pewne prawidłowości wynikające na przykład ze środowiska kulturowego (*Potrzeby człowieka*, 2021).

⁶ Henry Alexander Murray (1893–1988) – American psychologist; he was mainly involved in the study of personality.

⁷ The list of needs identified by Murray consists of 48 needs.

⁸ David Clarence McClelland (1917–1998) – American psychologist, specialist in the field of motivation and entrepreneurship.

⁶ Henry Alexander Murray (1893–1988) – amerykański psycholog; zajmował się głównie badaniem osobowości.

⁷ Lista potrzeb wyodrębnionych przez Murraya składa się z 48 potrzeb.

⁸ David Clarence McClelland (1917–1998) – amerykański psycholog, specjalista w zakresie motywacji i przedsiębiorczości.

A kind of simplification of Maslow's pyramid is the theory of Clayton P. Alderfer,⁹ also referred to as ERG theory (formed from the first letters of the identified groups of needs). Alderfer divided the needs into the following three groups:

- 1) existence needs: they are similar to the needs of physiology and safety in Maslow's theory, they relate to the material conditions of an individual's life;
- 2) relatedness needs: correspond to the needs of belonging and respect, focus on the social contacts of the individual and their relationships with other people;
- 3) growth needs: they refer to the need for self-actualization, concern the personality development of an individual, internal improvement, but also self-respect.

He also introduced two very important concepts that Maslow's theory does not include, namely: frustration and regression. Frustration results from being unable to meet a given need. As a result, a person goes back to the needs of a lower order (regression), which means that frustration is reduced or removed. In Maslow's theory, needs are satisfied in one direction: from a lower to a higher level. On the other hand, Alderfer believed that the fulfillment of needs takes place in both directions depending on the time and situation, i.e., that needs are not mutually exclusive and are not of a competitive nature. Alderfer argued that a man can develop without satisfying the needs that are higher and higher in the hierarchy, and that the resulting frustration can be reduced by satisfying lower-order needs more fully (*Potrzeby człowieka*, 2021).

The theory of needs developed by Pamela Rutledge,¹⁰ based on Maslow's pyramid, is one of the earliest theories of needs, since it was formulated in 2011. It drew attention to the fact that a man lives in society and their existence depends on coexistence with other people. Human needs result (which Maslow did not appreciate) from social bonds. Although the categories of needs proposed by Rutledge almost entirely coincide with those identified by Maslow (only the highest need, self-actualization, is missing), the model itself is not based on a pyramid but on a circle centered on social relations.

Pewnego rodzaju uproszczeniem piramidy Maslowa jest teoria Clayтона P. Alderfera⁹, zwana także teorią ERG (od pierwszych liter wyodrębnionych grup potrzeb). Alderfer podzielił potrzeby na trzy grupy:

- 1) potrzeby egzystencji (ang. *existence*): zbliżone są do potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa w teorii Maslowa, odnoszą się do materialnych warunków życia jednostki;
- 2) potrzeby integrujące (ang. *relatedness*): odpowiadają potrzebom przynależności i szacunku, koncentrują się na kontaktach społecznych jednostki i jej związkach z innymi ludźmi;
- 3) potrzeby rozwoju (ang. *growth*): pokrywają się z potrzebą samorealizacji, dotyczą rozwoju osobowości jednostki, doskonalenia się wewnętrznego, ale także szacunku do samego siebie.

Wprowadził też dwa bardzo ważne pojęcia, których nie ma w teorii Maslowa, mianowicie: frustrację i regresję. Frustracja wynika z niemożności zaspokojenia danej potrzeby. Na jej skutek człowiek cofa się do potrzeb niższego rzędu (regresja), przez co frustracja ulega zanikowi lub obniżeniu. W teorii Maslowa realizacja potrzeb odbywa się w jednym kierunku: od niższego do wyższego poziomu. Natomiast Alderfer uważał, że realizacja potrzeb odbywa się w obu kierunkach w zależności od czasu i sytuacji, tzn. potrzeby nie wykluczają się wzajemnie i nie mają charakteru konkurencyjnego. Alderfer twierdził, że człowiek może rozwijać się bez zaspokajania potrzeb znajdujących się coraz wyżej w hierarchii, a wynikającą z tego frustrację zmniejszyć na drodze pełniejszego zaspokajania potrzeb niższego rzędu (*Potrzeby człowieka*, 2021).

Jedną z młodszych teorii potrzeb, bo powstała w 2011 roku, jest wzorowana na piramidzie Maslowa teoria potrzeb opracowana przez Pamelę Rutledge¹⁰. Zwróciła ona uwagę na fakt, że człowiek żyje w społeczeństwie i jego egzystencja zależy od współistnienia z innymi ludźmi. Potrzeby człowieka wynikają więc (czego Maslow nie docenił) z więzi społecznych. Choć zaproponowane przez Rutledge kategorie potrzeb niemal całkowicie pokrywają się z wyodrębnionymi przez Maslowa (brakuje tu tylko potrzeby najwyższej – samorealizacji), sam model oparty jest nie na piramidzie, a na okręgu, którego centrum stanowią właśnie relacje społeczne.

⁹ Clayton Paul Alderfer (1940–2015) – amerykański psycholog i konsultant znany z dalszego rozwijania hierarchii potrzeb Maslowa.

¹⁰ Pamela Rutledge – amerykańska psycholog mediów – naukowiec społeczny, wykorzystuje wiedzę z zakresu ludzkich zachowań i neuronauki.

Table 2. Selected examples of theories of needs developed in the 20th and 21st centuries

Tabela 2. Wybrane przykłady teorii potrzeb opracowanych w XX i XXI wieku

A. Maslow	H. Murray	E. Allardt	C. Alderfer	D. McClelland	P. Rutledge
Needs / Potrzeby:					
Physiological/ Fizjologiczne	Primary needs / Potrzeby pierwotne	----- Possession (having) / Posiadanie	E (existence) / E (egzystencji)		Food / Shelter / Sex / Jedzenie / Schronienie / Seks
Safety / Bezpieczeństwa					Safety Stability / Bezpieczeństwo / Stabilność
Belonging and love/ Przynależności i miłości	Secondary Needs / Potrzeby wtórne	Feelings (loving) / Uczucie	R (relatedness) / R (integrujące)	Affiliation (belonging) / Afilacji (przynależności)	Community / Memebership Love / Społeczność / Przynależność / Miłość
Recognition and respect / Uznania i szacunku		Existence (being) / Istnienie	G (growth) / G (rozwoju)	Power / Władzy	Respect / Reputation / Qualifications / Szacunek / Reputacja / Kwalifikacje
Self-actualization / Samorealizacji				Achievements / Osiągnięć	Social relations / Relacje społeczne

Source: author's own study based on (*Potrzeby człowieka*, 2021).

Źródło: opracowanie własne na podstawie (*Potrzeby człowieka*, 2021).

Table 2 presents a comparison of selected examples of theories of needs developed in the 20th and 21st centuries. The data presented in Table 2 shows that most theories take into account similar or the same groups of needs. The differences result mainly from the nomenclature used and the correlations in which the groups are found.

Definitions of Standard of Living and Quality of Life

Human needs are related primarily to notions such as the standard of living and quality of life, because the degree to which economic and social needs are met determines the standard of living and the quality of life of the population.

The standard of living is identified with the satisfaction of material and non-material needs of a man and with the environmental and social conditions in which they live. In this broader meaning, the standard of living is considered to be the same as the quality of life. Some researchers use the terms interchangeably, ascribing the same or a very similar definition to them, others separate the meaning of the concepts (Panek, n.d.).

In 1954, the following definition of the standard of living was formulated by the United Nation Commission of Experts: the standard of living covers all real living conditions of people and the degree of material and cultural satisfaction of their needs through a stream of paid goods and services, as well as those coming from social funds (Piasny, 1993).

W tabeli 2 przedstawiono zestawienie porównania wybranych przykładów teorii potrzeb opracowanych w XX i XXI wieku. Jak wskazuje analiza danych przedstawionych w tabeli 2, w większości teorii uwzględniane są podobne lub te same grupy potrzeb. Różnice wynikają głównie z zastosowanej nomenklatury oraz korelacji, w których znajdują się te grupy.

Definicje pojęć poziomu i jakości życia

Potrzeby człowieka związane jest przede wszystkim z takimi pojęciami jak poziom i jakość życia, ponieważ stopień zaspokojenia potrzeb gospodarczych, ekonomicznych i społecznych decyduje o poziomie i jakości życia ludności.

Poziom życia utożsamiany jest z zaspokojeniem potrzeb materialnych i niematerialnych człowieka oraz z warunkami środowiskowymi i społecznymi, w jakich on żyje. W takim szerszym ujęciu poziom życia uznawany jest za to samo co jakość życia. Niektórzy badacze używają zamiennie pojęcia poziom i jakość życia, przypisując im tę samą albo bardzo zbliżoną definicję, inni rozdzielają znaczenie tych pojęć (Panek, b.d.).

W 1954 roku została sformułowana przez komisję ekspertów ONZ następująca definicja poziomu życia: „Pojęcie poziomu życia obejmuje całokształt rzeczywistych warunków życia ludzi oraz stopień ich materialnego i kulturalnego zaspokojenia potrzeb poprzez strumień dóbr i usług odpłatnych, a także pochodzących z funduszy społecznych”

The United Nations definition has been the basis of many other definitions of the term. In the opinion of Słaby, the standard of living means the degree of satisfaction of material needs and refers to the basic (physiological) needs of human life (Słaby, 1990). Czesław Bywalec and Stanisław Wydymus define standard of living as the degree of satisfaction of the population's needs, resulting from the consumption of man-made material goods and services and the use of natural and social values (Bywalec & Wydymus, 1992). According to Janusz Piasny, standard of living is a concept used to define, in general terms, the quality of the living conditions meaning the degree of satisfaction of the most important needs, equipment, comfort, and pleasure of life (Piasny, 1993).

The quality of life depends not only on the existing conditions, but also on the desired ones. It is understood as the degree of satisfaction of not only material, but also spiritual needs of a person. Therefore, describing it requires taking into account subjective needs of people. However, subjective measures should be used parallel to and not instead of objective indicators. According to Janusz Czapiński and Tomasz Panek, only the combined approach allows for a reliable and complete description of the phenomenon (Czapiński & Panek, 2013). Until today, however, there is no single and universal definition of the standard of living and quality of life and no universal research method has been developed. Barbara Chmielewska and Józef S. Zegar describe the discussed two concepts on the basis of objective and subjective indicators, assuming that the closest to the actual state is to present both concepts together as "living standard and quality of life." The more so because in the research on the living standard and quality of life, two groups of indicators are most often combined – objective and subjective. Then, not only resources at the disposal of the individual are analyzed, but also their feelings (Chmielewska & Zegar, 2020).

In *Encyclopedia PWN*, the concept of *standard of living* is identified with the term *quality of life* and is classified under the category of social policy. This term is also used in psychology, medicine, economics, and sociology. It means the degree of meeting material and non-material needs, meeting standards or realizing values of individuals, families, and communities: biological, psychological, spiritual, social, political, cultural, economic, as well as environmental and ecological ones (*Encyclopedia PWN*, n.d.).

(Piasny, 1993, s. 74). Definicja ONZ była i jest nadal podstawą wielu innych definicji tego pojęcia. Zdaniem Słaby poziom życia oznacza stopień zaspokojenia potrzeb materialnych i odnosi się do podstawowych potrzeb życia człowieka (fizjologicznych) (Słaby, 1990). Czesław Bywalec i Stanisław Wydymus określają poziom życia jako stopień zaspokojenia potrzeb ludności, wynikający z konsumpcji wytworzonych przez człowieka dóbr materialnych i usług oraz wykorzystania walorów środowiska naturalnego i społecznego (Bywalec i Wydymus, 1992). W interpretacji Janusza Piasnego poziom życia jest pojęciem, którym określa się, najogólniej biorąc, jakość warunków egzystencji w sensie stopnia zaspokojenia ważniejszych potrzeb, urządzenia się, wygody i przyjemności życia (Piasny, 1993).

Jakość życia zależy nie tylko od warunków istniejących, ale i od pożądaných. Jakość życia rozumiana jest jako stopień zaspokojenia nie tylko potrzeb materialnych, ale i duchowych człowieka. Dlatego jej opisywanie wymaga uwzględniania subiektywnych potrzeb osób. Miary subiektywne powinny być jednak stosowane równolegle, a nie zamiast wskaźników obiektywnych. Jak podają Janusz Czapiński i Tomasz Panek, dopiero łączne podejście pozwala na rzetelny i pełny opis zjawiska (Czapiński i Panek, 2013). Do dzisiaj nie dopracowano się jednak jednej uniwersalnej definicji pojęć poziomu życia i jakości życia, ani uniwersalnej metody ich badania. Barbara Chmielewska i Józef S. Zegar pojęcie „poziom” i „jakość życia” charakteryzują na podstawie obiektywnych i subiektywnych wskaźników, uznając, że najbardziej bliskie stanu faktycznego jest przedstawianie obu pojęć łącznie jako „poziom i jakość życia”. Tym bardziej że w badaniach poziomu i jakości życia łączy się najczęściej dwie grupy wskaźników – obiektywne i subiektywne. Analizowane są wtedy nie tylko zasoby pozostające w dyspozycji jednostki, ale również jej odczucia (Chmielewska i Zegar, 2020).

W *Encyklopedii PWN* pojęcie „poziom życia”, utożsamiane jest z pojęciem „jakość życia” i jest zakwalifikowane do kategorii z zakresu polityki społecznej. Pojęcie to stosowane jest także w psychologii, medycynie, ekonomii i socjologii. Oznacza stopień zaspokojenia potrzeb materialnych i niematerialnych, spełniania standardów lub realizacji wartości: biologicznych, psychologicznych, duchowych, społecznych, politycznych, kulturalnych, ekonomicznych oraz ekologicznych i środowiskowych jednostek, rodzin i zbiorowości (*Encyklopedia PWN*, b.d.).

Attempts to Create Systems of Indicators for the Standard and Quality of Life

In 1934, the Nobel laureate Simon Kuznets drew the attention of the United States Congress to the fact that the welfare of the nation may be loosely linked with the national income, because welfare is a complex concept (Łopatka, 2013). For many years (when the goal of socio-economic development was to meet the basic needs of society enabling its survival), the approximate measure of the level of satisfaction of needs was the gross domestic product (GDP). Only with the economic growth and higher aspirations of the population at the same time, qualitative aspects of the growth took on importance. More and more researchers argued that the evaluation of the level of meeting society's needs based on the level of GDP per capita did not reflect the actual level and quality of life of individuals, families, and social groups. It does not include information about the distribution of income between social and professional groups and disproportions between them in terms of the degree of satisfaction of their needs. Moreover, GDP began to be associated with the negative effects of economic growth in developed countries, which mainly concerned environmental pollution and lowering the quality of life, despite increased consumption of material goods (Panek, 2016).

Therefore, there was an attempt to determine the indicators characterizing social aspects of life (especially since the 1960s). It was decided that the state and changes of society should be described in all spheres of life essential for social development.

Due to the multidimensional nature of the analysis of the living standard and quality of life, there are significant discrepancies among researchers as to the number and scope of the areas (fields, domains) taken into account. For example, Marta Petelewicz and Tomasz Drabowicz (2016) cite American scientists (Joseph R. Cummins and Barbara Wejnert) who, on the basis of numerous studies on large samples, came to the conclusion that, e.g., subjective assessment of quality of life may include 823 factors reflecting various aspects of the life situation (the factors have been distinguished many times in research trials on over 1,000 American respondents). Since the analysis of so many factors would be very difficult and practically impossible, the set of factors was first reduced to 123, and then to 30 groups, related to each other with significant life problems, comprehensively representing individual spheres of citizens' lives or important activities undertaken

Próby stworzenia systemów wskaźników poziomu i jakości życia

W 1934 roku laureat Nagrody Nobla Simon Kuznets zwrócił uwagę Kongresu Stanów Zjednoczonych, że „dobro narodu może mieć słaby związek z dochodem narodowym”, gdyż dobrobyt jest pojęciem złożonym (Łopatka, 2015, s. 43). Przez wiele lat (gdzie celem rozwoju społeczno-gospodarczego było zaspokojenie podstawowych potrzeb społeczeństwa umożliwiającą przeżycie) przybliżoną miarą poziomu zaspokojenia potrzeb był produkt krajowy brutto (PKB). Dopiero wraz ze wzrostem gospodarczym i równoczesnym wzrostem aspiracji ludności większe znaczenie zaczęto przywiązywać do jakościowych aspektów tego wzrostu. Wśród badaczy coraz częściej wskazywano, że wycena poziomu zaspokojenia potrzeb społeczeństwa na podstawie poziomu PKB na jednego mieszkańca nie odzwierciedlała faktycznego poziomu i jakości życia jednostek, rodzin i grup społecznych. Nie zawiera bowiem informacji o podziale dochodu między grupy społeczne i zawodowe oraz dysproporcji pomiędzy nimi pod względem stopnia zaspokojenia ich potrzeb. Ponadto PKB zaczęto wiązać z negatywnymi efektami wzrostu gospodarczego w krajach rozwiniętych, które dotyczyły głównie zanieczyszczenia środowiska naturalnego i obniżania się jakości życia, mimo wzrostu spożycia dóbr materialnych (Panek, 2016).

W związku z powyższym poszukiwano wskaźników charakteryzujących społeczne aspekty życia (zwłaszcza od lat 60 ubiegłego wieku). Uznano, że stan i przemiany społeczeństwa powinny być opisywane we wszystkich dziedzinach życia istotnych dla rozwoju społecznego.

Wielowymiarowy charakter analizy poziomu i jakości życia powoduje, że wśród badaczy istnieją znaczne rozbieżności co do liczby i zakresu uwzględnianych obszarów (dziedzin, domen). Na przykład Marta Petelewicz i Tomasz Drabowicz przytaczają badania amerykańskich naukowców (Joseph R. Cumminsa oraz Barbary Wejnert), którzy na podstawie licznych badań na dużych próbach doszli do wniosku, że subiektywna ocena jakości życia może zawierać 823 czynniki odzwierciedlające różne aspekty sytuacji życiowej (czynniki te zostały wyodrębnione wielokrotnie w próbach badawczych na ponad 1000 amerykańskich respondentów). Ponieważ analiza tylu czynników byłaby bardzo trudna, wręcz niemożliwa, zestaw czynników zredukowano najpierw do 123, a następnie do 30 grup powiązanych ze sobą istotnymi problemami żywymi, kompleksowo reprezentującymi poszczególne sfery życia obywateli lub przedsięwzięte przez nich ważne

by them.¹¹ According to the majority of American researchers, from 5 to 15 aspects of the life situation are sufficient to provide a credible explanation of the general social subjective assessment of quality of life. There are also those who believe that the four spheres (areas) of life are of the greatest importance for the assessment of a person's life situation: 1) professional work, 2) family situation, 3) housing situation, and 4) income (among others Frank M. Andrews & Ronald F. Inglehart, 1979). They are the dimensions that respondents consider the most important, regardless of their social and demographic position. Having analyzed 27 definitions of quality of life, Cummins stated that most of them take into account five dimensions: 1) emotional well-being, 2) health, 3) family and social relations, 4) material well-being, 5) professional work or other forms of activity. His research showed that the above-mentioned areas are assessed as the most important from the respondents' point of view. In the course of further analyses, Cummins distinguished two more dimensions: 1) feeling of certainty, safety and 2) functioning in a community. He understands the first dimension as a sense of security and stability, a sense of control, independence and autonomy, rights awareness, and the possibility of privacy. In the second dimension, in his opinion, functioning in society is the result of the influence of social macro-structures and includes elements such as: level of education, social class, profession, social commitment, self-esteem, self-assessment, ability to act. Combined dimensions: position in a society and material well-being make up the socio-economic status, which significantly influences differentiation of the achieved level of quality of life indicators (Petelewicz & Drabowicz, 2016).

The issues of measuring the standard of living and the quality of life on the basis of all or at least most of the areas of life dominate also in recent initiatives and works of international organizations. In the report of the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress (the so-called *Stiglitz-Sen-Fitoussi Report*), it was

czynności¹¹. Zdaniem większości badaczy amerykańskich do wiarygodnego wyjaśnienia ogólnospołecznej subiektywnej oceny jakości życia wystarczy od 5 do 15 aspektów sytuacji życiowej. Są i tacy, którzy uważają, że największe znaczenie dla oceny sytuacji życiowej człowieka mają cztery sfery (dziedziny) życia: 1) praca zawodowa, 2) sytuacja rodzinna, 3) sytuacja mieszkaniowa oraz 4) dochody (m.in. Frank M. Andrews oraz Ronald F. Inglehart, 1979). Są to wymiary, które respondenci niezależnie od ich pozycji społecznej i demograficznej uważają za najbardziej istotne. Cummins zaś, poddając analizie 27 definicji jakości życia, stwierdził, że większość z nich uwzględnia 5 wymiarów: 1) dobrostan emocjonalny, 2) zdrowie, 3) relacje rodzinne i społeczne, 4) dobrobyt materialny, 5) praca zawodowa lub inne formy aktywności. Jego badania wykazały, że wymienione wyżej obszary oceniane są jako najbardziej istotne z punktu widzenia respondentów. W toku dalszych analiz Cummins wyróżnił jeszcze dwa wymiary: 1) poczucie pewności, bezpieczeństwo (ang. *safety*) oraz 2) funkcjonowanie w społeczności (ang. *community*). Pierwszy wymiar rozumie on jako poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji, poczucie kontroli, niezależność i autonomię, świadomość praw, możliwość zachowania prywatności. W drugim wymiarze, jego zdaniem, funkcjonowanie w społeczeństwie jest efektem oddziaływania makrostruktur społecznych i obejmuje takie elementy, jak: poziom wykształcenia, klasa społeczna, zawód, zaangażowanie społeczne, poczucie własnej wartości, samoocena, zdolności do działania. Połączone wymiary: miejsce w społeczeństwie i dobrobyt materialny składają się na status społeczno-ekonomiczny, który znacząco wpływa na zróżnicowanie osiąganego poziomu wskaźników jakości życia (Petelewicz i Drabowicz, 2016).

Kwestie dotyczące pomiaru poziomu i jakości życia na podstawie wszystkich lub przynajmniej większości dziedzin życia dominują także w ostatnich inicjatywach i pracach organizacji międzynarodowych. W sprawozdaniu Komisji do spraw Pomiaru Wyników Gospodarczych i Postępu Społecznego

¹¹ They include: the problem of resourcefulness, family situation, financial situation, spending free time, living conditions, family activities, free time, proportion of free time / work, problems with children, recreation, government evaluation, local authorities evaluation, consumption, evaluation of schools, evaluation of relations with extended family, problem of human relations, evaluation of local authorities, housework, access to mass media, personal health, cost of living, natural environment, self-esteem, evaluation of local neighborhood, problem of old age, evaluation social organizations to which the respondent belongs, evaluation of climatic conditions, relations with friends, evaluation of professional work, religiousness, evaluation of one's own interpersonal relations.

¹¹ Należą do nich: problem zaradności, sytuacja rodzinna, sytuacja finansowa, spędzanie wolnego czasu, warunki życiowe, zajęcia rodzinne, czas wolny, proporcja czasu wolnego / pracy, problemy z dziećmi, rekreacja, ocena rządu, ocena wad lokalnych, konsumpcja, ocena szkół, ocena stosunków z dalszą rodziną, problem stosunków międzyludzkich, ocena władz lokalnych, prace domowe, dostęp do środków masowego przekazu, zdrowie osobiste, koszt utrzymania, środowisko naturalne, poczucie własnej wartości, ocena lokalnego sąsiedztwa, problem starszego wieku, ocena organizacji społecznych, do których należy respondent, ocena warunków klimatycznych, relacje z przyjaciółmi, ocena pracy zawodowej, religijność, ocena własnych stosunków międzyludzkich.

postulated, inter alia, that statisticians should set themselves the main goal of their work to improve the measurement of the conditions and quality of life of citizens, taking into account rational management of natural and cultural resources. At the same time, the Commission confirmed that the wealth and general well-being of the population (which we can equate with the standard of living and the quality of life) is a multi-dimensional concept. Therefore, it was recommended that when measuring them, apart from the evaluation of the level of wealth expressed by the amount of income, consumption and property resources, the evaluation of non-material needs, such as: health, education, personal activity, political and civic activity, social and community relations, environmental conditions, the state of economic and physical security should also be considered (Stiglitz et al., 2019). The European Union also proposes to measure the standard of living and the quality of life considering sustainable development and environmental protection (European Commission, 2009).

Scientists dealing with the issues of indicators of the standard of living and the quality of life have presented many proposals in this field.¹² In 1974, Mieczysław Rakowski proposed the original method of aggregates of value (MAV). He made a broad classification of the components of social well-being adapted to Polish conditions, taking into account a number of qualitative differences, difficult to divide directly or indirectly. The components of welfare in the MAV included: food, shelter (e.g., expenses for clothing and footwear, housing maintenance, and equipment, etc.), health care, education, recreation, material management, transport and communication, and other items of current consumption. In the MAV, the indicators expressed in monetary units were defective measures of meeting the needs of society, despite taking into account a number of issues important in terms of social development. They did not measure social effects of economic development, but economic outlays. Moreover, they left beyond measurement all areas of life related to emotional states and the sense of existence. Finally, only objective measures type were taken into account in the measurement, and subjective assessments were not taken into account, which does not allow for a comprehensive assessment of social development.

(powszechnie znanym jako sprawozdanie komisji Stiglitz, Sena i Fitoussiego) postulowano m.in., aby statystycy za główny cel swoich prac postawili sobie doskonalenie pomiaru warunków i jakości życia obywateli, uwzględniając przy tym racjonalne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi i kulturowymi. Jednocześnie Komisja potwierdziła, że zamożność i ogólna pomyślność życia ludności (które możemy utożsamiać z poziomem i jakością życia) jest pojęciem wielowymiarowym. W związku z tym zaleciła, aby przy ich pomiarze oprócz oceny poziomu zamożności wyrażanego wielkością dochodów, wielkością spożycia i zasobami majątkowymi uwzględnić również ocenę potrzeb niematerialnych, jak stan zdrowia, wykształcenie, aktywność osobistą, aktywność polityczną i obywatelską, stosunki społeczne i towarzyskie, warunki środowiska, stan bezpieczeństwa ekonomicznego i fizycznego (Stiglitz i in., 2018). Także Unia Europejska postuluje pomiar poziomu i jakości życia z uwzględnieniem trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska naturalnego (European Commission, 2009).

Naukowcy zajmujący się problematyką wskaźników poziomu i jakości życia przedstawili wiele propozycji z tego zakresu¹². Mieczysław Rakowski zaproponował w 1974 roku oryginalną metodę agregatów wartościowych (MAW). Dokonał on szerokiej, dostosowanej do warunków polskich, klasyfikacji składników dobrobytu społecznego, uwzględniając przy tym szereg różnic jakościowych, trudnych do bezpośredniego czy też pośredniego podziału. Składniki dobrobytu w metodzie MAW uwzględniały: wyżywienie, osłonę (wydatki np. na odzież i obuwie, utrzymanie i wyposażenie mieszkania itp.), ochronę zdrowia, wykształcenie, rekreację, zagospodarowanie materialne, transport i łączność oraz inne pozycje bieżącego spożycia. W MAW wskaźniki wyrażane w jednostkach pieniężnych pomimo uwzględniania szeregu istotnych z punktu widzenia rozwoju społecznego zagadnień stanowiły ułomne miary stopnia zaspokojenia potrzeb społeczeństwa. Nie mierzyły one efektów społecznych rozwoju gospodarczego, tylko nakłady ekonomiczne. Ponadto poza pomiarem pozostawiały całe dziedziny życia związane ze stanami uczuciowymi i z poczuciem istnienia. Wreszcie w pomiarze uwzględniano wyłącznie mierzniiki typu obiektywnego, a nie uwzględniano ocen typu subiektywnego, co nie pozwala na całościową ocenę rozwoju społecznego.

¹² Proposals were prepared based on (Panek, 2014).

¹² Propozycje opracowano na podstawie (Panek, 2014).

The second direction of work on indicators assessing the quality of life was related to the development of a completely new system of indicators expressed in natural units. The system was supposed to focus on the assessment of the social effects of economic development, and not on the outlays incurred. The first works on this subject were published in the same year (1966) in the United States (Bauer) and in Switzerland (Drewnowski and Scott). According to Panek, the works initiated the so-called movement of social indicators; Jan Drewnowski presented the assumptions of the so-called distance method of measuring the standard of living and well-being (also known as the Geneva method) based on a system of indicators expressed in natural units. This method was then adapted to Polish conditions by a team of researchers from the Collegium of Socio-Economics, the Main School of Planning and Statistics (now the Warsaw School of Economics). After further modifications, it was used by the scientific team of the Institute of Statistics and Demography at the Main School of Planning and Statistics as the so-called modified method of distance aggregates in research on the standard of living of the Polish population between 1988 and 1989.

Since the beginning of the 1970s, as part of the attempts at social indicators, the concept of including subjective assessments in the measurement of the degree of satisfying needs, in addition to objective assessments, began to develop intensively (Słaby, 1990).

The Social Monitoring Council (Polish: RMS) has been conducting research on the standard of living and the quality of life in Poland for over 10 years entitled "Social Diagnosis" (Czapiński & Panek, 2013) considering objective and subjective assessments in the measurement. It uses two systems of indicators to analyze the living standard and quality of life. The first one covers the domains that characterize different aspects of the living standard and quality of life related to possession. The level of measuring the satisfaction of household needs is evaluated in individual areas of life through the prism of financial possibilities of satisfying them (these include: income, food, material resources, housing conditions, education of children, health care, leisure). The second one has a broader character than the first one and covers, apart from the needs related to possession, also the needs related to emotional states and existence (these include: social capital, mental well-being, physical well-being, social well-being, civilization level, material well-being, life stress, pathologies).

Drugi nurt prac nad wskaźnikami oceniającymi jakość życia wiązał się z opracowaniem zupełnie nowego systemu wskaźników wyrażanych w jednostkach naturalnych. System ten z założenia miał koncentrować się na ocenie efektów społecznych rozwoju gospodarczego, a nie na ponoszonych nakładach. Powstały pierwsze prace na ten temat, które ukazały się w tym samym roku (1966) w Stanach Zjednoczonych (Bauer) oraz w Szwajcarii (Drewnowski i Scott). Jak podaje Panek, prace te zainicjowały tzw. ruch wskaźników społecznych – Jan Drewnowski zaprezentował założenia tzw. dystansowej metody pomiaru poziomu życia i dobrobytu (znanej także pod nazwą metody genewskiej), opartej na systemie wskaźników wyrażanych w jednostkach naturalnych. Metoda ta została następnie zaadaptowana do warunków polskich przez zespół pracowników naukowych Instytutu Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Planowania i Statystyki – SGPiS (obecnie Szkoły Głównej Handlowej). Po kolejnych modyfikacjach została ona zastosowana przez zespół naukowy Instytutu Statystyki i Demografii SGPiS, jako tzw. zmodyfikowana metoda agregatów dystansowych (ZMAD) w badaniach poziomu życia ludności Polski w latach 1988–1989.

Od początku lat 70 w ramach prób wskaźników społecznych zaczęła rozwijać się intensywnie koncepcja włączania do pomiaru stopnia zaspokojenia potrzeb oprócz ocen typu obiektywnego także ocen typu subiektywnego (Słaby, 1990).

Rada Monitoringu Społecznego (RMS) od ponad 10 lat prowadzi badanie poziomu i jakości życia w Polsce pod nazwą „Diagnoza Społeczna” (Czapiński i Panek, 2013) uwzględniające w pomiarze oceny obiektywne i subiektywne. Wykorzystuje ona do analizy poziomu i jakości życia dwa systemy wskaźników. Jeden obejmuje dziedziny charakteryzujące różne aspekty poziomu i jakości życia związane z posiadaniem. Poziom pomiaru zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych oceniany jest w poszczególnych dziedzinach życia poprzez pryzmat możliwości finansowych ich zaspokojenia (są to: dochód, wyżywienie, zasobność materialna, warunki mieszkaniowe, kształcenie dzieci, ochrona zdrowia, kultura, wypoczynek). Drugi ma szerszy charakter niż pierwszy i obejmuje oprócz potrzeb związanych z posiadaniem także potrzeby związane ze stanami uczuciowymi i z poczuciem istnienia (są to: kapitał społeczny, dobrostan psychiczny, dobrostan fizyczny, dobrostan społeczny, poziom cywilizacyjny, dobrobyt materialny, stres życiowy, patologie).

Ważny wkład w budowę systemów pomiaru poziomu i jakości życia włożyły organizacje międzynarodowe. Prace wielu z nich, w tym m.in. ONZ,

International organizations made an important contribution to the construction of systems for measuring the level and quality of life. The works of many of them, including the United Nations, the World Bank, the European Commission, many EU Member States, including Poland, were coordinated by the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). In May 2011, the OECD published *OECD Better Life Index*, which briefly analyzed material well-being and the quality of life in the countries that are members of the organization using selected currently available indicators. The system of indicators of the living standard and quality of life proposed by the OECD was used in a comparative analysis of the countries that are members of this organization. The scope of this system included the following areas of the living standard and quality of life: income and wealth, work and remuneration, housing conditions, health, work-life balance, education and skills, social relations, civic involvement and governance quality, environmental quality, personal safety, subjective well-being (Panek, 2016).

The European Union and its Member States have developed and have been applying in practice a wide range of social and environmental indicators to measure the living standard and quality of life of Member States, which resulted from the need to create a coherent information system in Europe allowing to monitor all aspects of socio-economic development.

According to Anna Szukielojć-Bieńkuńska and Tomasz Walczak (2011), on the initiative of Eurostat and the French National Institute of Statistics and Economic Studies (INSEE) in February 2010 the Initiative Group for Measuring Progress, Well-Being and Sustainable Development was established. It was assumed that the concept of the living standard and quality of life is a multi-dimensional category and its measurement should take into account both objective (standard of living) and subjective (quality of life) indicators. An initial proposal of the scope of the system was developed, which distinguished two types of indicators: primary and complementary. The first one included indicators calculated at the micro level (persons, households), and the second at the macro level (territorial units). The task of this group, composed of four task forces, was to prepare specific recommendations for the European Social Survey (ESS) work program¹³ (Panek, 2016; Szukielojć-Bieńkuńska & Walczak, 2011).

Banku Światowego, Komisji Europejskiej, wielu państw członkowskich UE, także Polski, koordynowane były przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). W maju 2011 roku OECD udostępniło *Better Life Index*, w którym dokonano krótkiej analizy dobrobytu materialnego i jakości życia w krajach będących członkami organizacji, za pomocą wybranych aktualnie dostępnych wskaźników. Zaproponowany przez OECD system wskaźników poziomu i jakości życia został zastosowany w analizie porównawczej krajów będących członkami tej organizacji. Zakres tego systemu obejmował następujące dziedziny poziomu i jakości życia: dochody i zamożność, praca i wynagrodzenie, warunki mieszkaniowe, stan zdrowia, równowaga między życiem zawodowym i osobistym (równowaga między czasem pracy a czasem poświęconym życiu osobistemu), edukacja i umiejętności, relacje społeczne, zaangażowanie obywatelskie i jakość rządzenia, jakość środowiska, bezpieczeństwo osobiste, subiektywny dobrostan (Panek, 2016).

Unia Europejska i jej państwa członkowskie opracowały i od lat stosują w praktyce szeroką gamę wskaźników społecznych i środowiskowych umożliwiających pomiar poziomu i jakości życia krajów członkowskich, co wynikało z potrzeby stworzenia w Europie spójnego systemu informacji pozwalającego na monitorowanie wszystkich aspektów rozwoju społeczno-gospodarczego.

Jak podają Anna Szukielojć-Bieńkuńska i Tomasz Walczak (2011), z inicjatywy Eurostatu oraz francuskiego Narodowego Instytutu Badań Statystycznych i Ekonomicznych (INSEE) w lutym 2010 roku powołano Grupę Inicjatywną ds. Pomiaru Postępu, Dobrobytu i Zrównoważonego Rozwoju. Przyjęto, że pojęcie poziomu i jakości życia jest kategorią wielowymiarową, a jej pomiar powinien uwzględniać zarówno wskaźniki obiektywne (poziom życia), jak i subiektywne (jakość życia). Opracowana została wstępna propozycja zakresu konstruowanego systemu, w ramach którego wyróżniono dwa typy wskaźników: podstawowe (ang. *primary indicators*) i komplementarne (ang. *complementary indicators*). Pierwszy z nich obejmował wskaźniki liczone na poziomie mikro (osoby, gospodarstwa domowe), a drugi na poziomie makro (jednostki terytorialne). Zadaniem tej grupy, złożonej z czterech zespołów zadaniowych, było przygotowanie konkretnych zaleceń do programu prac Europejskiego Sondażu Społecznego¹³ (Panek, 2016; Szukielojć-Bieńkuńska i Walczak, 2011).

¹³ ESS runs a research program to support and improve the methodology that underpins high standards, including about well-being. <http://www.europeansocialsurvey.org/>

¹³ ESS prowadzi program badań w celu wspierania i ulepszania metodologii, która stanowi podstawę wysokich standardów, m.in. na temat dobrego samopoczucia. <http://www.europeansocialsurvey.org/>

Table 3. *System of quality of life indicators developed by Statistics Poland*Tabela 3. *System wskaźników jakości życia opracowanych przez GUS*

Domain / Nazwa domeny	Quality of life indicators / Wskaźniki jakości życia
Material living conditions / Materiałne warunki życia	average monthly available income; available income quintile share ratio; extreme poverty rate; multidimensional poverty rate; indicator of good self-assessment of household's budget; indicator of poor self-assessment of household's budget; share of expenditure on food and non-alcoholic beverages in the total expenditure; share of expenditure on the maintenance of flat in the total expenditure; indicator of poor sanitary conditions; households living in too large dwellings; households living in too small dwellings; lack of money for food (% of households); lack of money for at least one week of holidays once a year (% of households); no car for financial reasons (% of households). / przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny; wskaźnik różnicowania kwintylowego dochodów rozporządzalnych; wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym; wskaźnik zagrożenia ubóstwem wielowymiarowym; wskaźnik dobrej samooceny budżetu domowego; wskaźnik złej samooceny budżetu domowego; udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w wydatkach ogółem; udział wydatków na utrzymanie mieszkania w wydatkach ogółem; wskaźnik złych warunków sanitarnych; gospodarstwa domowe mieszkające w zbyt dużych mieszkaniach; gospodarstwa domowe mieszkające w zbyt małych mieszkaniach; brak pieniędzy na żywność w % gospodarstw domowych; brak pieniędzy na przynajmniej jeden tydzień wakacji raz w roku w % gospodarstw domowych; brak samochodu z przyczyn finansowych w % gospodarstw domowych.
Main kind of activity, work / Główny rodzaj aktywności, praca	employment rate; unemployment rate; long-term unemployment rate; NEET (not in education, employment or training); employees with long working hours; employed persons with fixed-term contracts; median gross earnings; median pension; satisfaction with job situation. / wskaźnik zatrudnienia; stopa bezrobocia; stopa bezrobocia długotrwałego; młodzież niepracująca i nieuczestnicząca w kształceniu; pracujący w wydłużonym czasie pracy; pracujący na podstawie umowy na czas określony; mediana wynagrodzeń; mediana świadczeń emerytalnych; wskaźnik ogólnego zadowolenia z pracy.
Health / Zdrowie	people with limited ability to perform daily activities; indicator of good health self-assessment; indicator of poor health self-assessment; persons aged 15 or more with overweight and obesity; daily tobacco smokers; unmet need for consulting a medical specialist due to long waiting lists or lack of referral letter; unmet need for consulting a medical specialist due to financial reasons. / osoby o ograniczonej zdolności wykonywania codziennych czynności; wskaźnik dobrej samooceny stanu zdrowia; wskaźnik złej samooceny stanu zdrowia; osoby w wieku 15 lat i więcej z nadwagą i otyłością; osoby palące tytoń codziennie; rezygnacja z wizyty u lekarza specjalisty z powodu listy oczekujących, braku skierowania; rezygnacja z wizyty u lekarza specjalisty z powodów finansowych.
Education / Edukacja	people who have a command of foreign languages; people aged 16–74 who regularly use a computer; people aged 16–74 who regularly use the Internet; people aged above 25 with higher education; people aged above 25 with at most lower secondary education; people aged 15–64 participating in education and training; children aged 3–4 covered by preschool education. / osoby posługujące się językami obcymi; osoby w wieku 16–74 lata korzystające z komputera; osoby w wieku 16–74 lata korzystające z internetu; osoby powyżej 25 roku życia z wykształceniem wyższym; osoby powyżej 25 roku życia z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym; osoby w wieku 15–64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu; dzieci w wieku 3–4 lata objęte wychowaniem przedszkolnym.
Leisure and social relations / Brak czasu wolnego i relacje społeczne	lack of leisure time; satisfaction with the amount of leisure time; satisfaction with the way of spending leisure time; social isolation indicator; persons who individually provide unpaid work (work for others); possibility of receiving support from other people; trust in people. / brak czasu wolnego dla siebie; satysfakcja z ilości czasu wolnego; satysfakcja ze sposobu spędzania czasu wolnego; wskaźnik izolacji społecznej; osoby świadczące indywidualnie pracę niezarobkową (praca na rzecz innych); możliwość uzyskania wsparcia od innych osób; zaufanie do innych osób.
Economic and physical safety / Bezpieczeństwo ekonomiczne i fizyczne	lack of capacity to face unexpected financial expenses (% of households); payment arrears; feeling safe in the neighborhood. / brak możliwości pokrycia nieoczekiwanego wydatku w % gospodarstw domowych; zaległości w opłatach; poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania.
The state, fundamental rights, active citizenship / Państwo i podstawowe prawa, aktywność obywatelska	trust in government; trust in courts; trust in the police; a sense of being discriminated against; people who provide voluntary work in organizations; voter turnout in elections to the Sejm of the Republic of Poland. / zaufanie do systemu politycznego; zaufanie do systemu prawnego; zaufanie do policji; poczucie zagrożenia dyskryminacją; osoby świadczące wolontariat w organizacjach; frekwencja w wyborach do Sejmu RP.
Quality of the environment at the place of residence / Jakość środowiska w miejscu zamieszkania	exposure to the excessive noise; exposure to pollution or other environmental problems in the neighborhood; satisfaction with recreational areas and green spaces. / narażenie na nadmierny hałas; narażenie na zanieczyszczenie lub inne problemy środowiskowe w okolicy; zadowolenie z terenów rekreacyjnych i terenów zielonych.
Subjective well-being / Subiektywny dobrobyt (dobrostan)	overall life satisfaction; aggregated indicator of good mental well-being; aggregated indicator of bad mental well-being; sense of meaning in life. / zadowolenie z życia, ogólnie rzecz biorąc; złożony wskaźnik dobrego samopoczucia; złożony wskaźnik złego samopoczucia; poczucie sensu w życiu.

Source: (Panek, 2016; Szukielojć-Bieńkuńska, 2015).

Źródło: (Panek, 2016; Szukielojć-Bieńkuńska, 2015).

For many years, the research on the living standard and quality of life has also been conducted by Statistics Poland, which has developed its system of indicators and publishes their values on a regular basis. In the research, Statistics Poland adopted the concept and structure of Eurostat's quality of life domains, but with its own system of objective and subjective indicators (Table 3).

Szukielójc-Bieńkuńska emphasizes that the set of indicators developed by Statistics Poland is an open set that can be modified and improved depending on the changing socio-economic situation, respondents' expectations, and the availability of data sources. An important feature of the official statistics system is the ability to respond to the changing expectations of users with regard to data. The growing importance of information on the broadly understood living standard and quality of life for shaping and monitoring public policy obliges us to constantly improve and develop this research problem. The integration, harmonization, and verification of the research scope, as well as the extension of quality of life analyses are one of the most important goals of the research program in the field of social statistics. The domains refer to the solutions adopted within the European Statistical System. However, the list of Polish indicators is not the same as that of the indicators that are or will be calculated and published by Eurostat for all EU countries, including Poland (Szukielójc-Bieńkuńska, 2015).

In the research on the living standard and quality of life conducted by the Institute of Agricultural Economics and Food Economy National Research Institute based on empirical data from Statistics Poland concerning household budget survey and incomes and living conditions of the population in Poland (report on the EU-Statistics on Income and Living Conditions study), the following indicators are most often assumed:

- objective: income (level and structure, as well as sources of obtained funds), expenditure (level and structure as well as objectives of resources spent);
- subjective: self-assessment of the material situation, health, ability to satisfy needs.

Badania z zakresu poziomu i jakości życia prowadzi od wielu lat również Główny Urząd Statystyczny, który opracował swój system wskaźników i publikuje ich wartości w sposób cykliczny. GUS przyjął w swoich badaniach koncepcję i strukturę domen jakości życia Eurostatu, ale z własnym systemem wskaźników o charakterze obiektywnym i subiektywnym (tabela 3).

Szukielójc-Bieńkuńska podkreśla, że opracowany przez GUS zestaw wskaźników jest zbiorem otwartym, który będzie mógł być modyfikowany i doskonalony w zależności od zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej, oczekiwań odbiorców oraz dostępności źródeł danych. Ważną bowiem cechą systemu statystyki publicznej jest zdolność reagowania na zmieniające się oczekiwania użytkowników względem danych. Rosnące znaczenie informacji na temat szeroko rozumianych poziomu i jakości życia dla kreowania i monitorowania polityki publicznej obliguje do stałego doskonalenia oraz rozwoju tej problematyki badawczej. Integracja, harmonizacja i weryfikacja zakresu przedmiotowego badań oraz rozszerzenie analiz jakości życia stanowią jedne z najważniejszych celów programu badań w zakresie statystyki społecznej. Uwzględniane domeny nawiązują do rozwiązań przyjętych w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego. Lista wskaźników polskich nie jest jednak tożsama ze wskaźnikami, które są lub będą obliczane i publikowane przez Eurostat dla wszystkich krajów UE, w tym dla Polski (Szukielójc-Bieńkuńska, 2015).

W badaniach poziomu i jakości życia prowadzonych przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowy Instytut Badawczy na podstawie danych empirycznych GUS – *Budżety gospodarstw domowych oraz Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC)*, najczęściej przyjmowane są następujące wskaźniki:

- obiektywne: dochody (poziom i struktura oraz źródła pozyskiwanych środków finansowych), wydatki (poziom i struktura oraz cele wydatkowanych środków);
- subiektywne: samoocena sytuacji materialnej, stanu zdrowia, możliwości zaspokajania potrzeb.

Conclusions

One of the basic goals of the state development strategy is to meet the economic and social needs of improving the living standard and quality of life of its inhabitants. Therefore, it is important to select the indicators for assessing the living standard and quality of life of the population. Sets of such indicators have been developed for many years by various institutions and research teams. Over the years, they have been improved and adapted to the changes that occurred, but still no single, universal definition of the concept or method of examining the living standard and quality of life has been developed.

In Poland, one of the most frequently used sets of indicators for measuring the standard of living and the quality of life of the population is the set developed by Statistics Poland. It is an open set that can be modified and improved depending on the changing socio-economic situation, respondents' expectations and the availability of data sources. The domains taken into account refer to the solutions adopted within the European Statistical System, but they are not identical.

Recently, in the research on the living standard and quality of life, more and more often greater attention is paid to subjective than to objective indicators. To conduct an effective cohesion policy, it is advisable to monitor the living standard and quality of life of the population, which will help to adopt the sets of comparable indicators at different territorial levels.

Wnioski

Jednym z podstawowych celów strategii rozwoju państwa jest realizowanie potrzeb ekonomicznych i społecznych służących poprawie poziomu i jakości życia jego mieszkańców. Dlatego ważny jest właściwy wybór wskaźników oceny poziomu i jakości życia ludności. Zestawy takich wskaźników opracowywane są od wielu lat przez różne instytucje oraz zespoły badawcze. Na przestrzeni lat są one udoskonalane i przystosowywane do zachodzących zmian, ale nadal nie dopracowano się jednej uniwersalnej definicji pojęcia ani metody badania poziomu i jakości życia.

W Polsce jednym z częściej stosowanych zestawów wskaźników do pomiaru poziomu i jakości życia ludności jest zestaw opracowany przez GUS. Jest on zbiorem otwartym, który będzie mógł być modyfikowany i doskonalony w zależności od zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej, oczekiwań odbiorców oraz dostępności źródeł danych. Uwzględniane domeny nawiązują do rozwiązań przyjętych w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego, ale nie są tożsame.

Ostatnio w badaniach poziomu i jakości życia coraz częściej większą wagę przywiązuje się do wskaźników subiektywnych niż obiektywnych. Dla prowadzenia skutecznej polityki spójności wskazane jest prowadzenie stałego monitoringu poziomu i jakości życia ludności, co pomoże w uzgadnianiu zestawów wskaźników porównywalnych na różnych poziomach terytorialnych.

References

- Bywalec, C., & Wydymus, S. (1992). Poziom życia ludności Polski w porównaniu z krajami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. *Ekonomista*, 5–6, 669–687.
- Chmielewska, B., & Zegar, J.S. (2020). Poziom życia na wsi na tle kraju i Unii Europejskiej. Rozdział VI. In J. Wilkin, & A. Hałasiewicz (Eds.), *Polska Wieś 2020. Raport o stanie wsi* (pp. 115–138). Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Czapiński, J., & Panek, T. (Eds.). (2013). *Diagnoza Społeczna 2013*. Warunki i jakość życia Polaków. Raport. Rada Monitoringu Społecznego. <https://diagnoza.com>
- Domański, C.W. (2017). Egzamin z wrażliwości. *Charaktery*, (9), 70–71. <https://charaktery.eu/artukul/egzamin-z-wra-zliwosci>
- Encyklopedia PWN. (n.d.). Poziom życia. In Encyklopedia PWN. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/poziom-zycia;3961374.html>
- European Commission (2009). GDP and Beyond. Measuring Progress in a Changing World. Commission of the European Communities, COM(2009) final. https://ec.europa.eu/eurostat/cros/system/files/06_GDP%20and%20beyand.pdf
- Główny Urząd Statystyczny (GUS). (n.d.) Budżety gospodarstw domowych. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wa-runki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/budzety-gospodarstw-domowych-w-2020-roku,9,15.html>
- Główny Urząd Statystyczny (GUS). (n.d.) Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC). <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/dochody-i-wa-runki-zycia-ludnosci-polski-raport-z-badania-eu-silc-2020,6,14.html>
- Kucia, M. (1994). Filozofia Ericha Fromma. *Prace Monograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie*, 180. Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Łopatka, A. (2015). Ekonomia dobrobytu. Rachunki narodowe w kontekście pomiaru dobrobytu. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 858, *Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja. Etyka*, 11. <https://doi.org/1018276/wpe.2015.11-04>
- Maslow, A.H. (2006). *Motywacja i osobowość*. 2nd ed. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Panek, T. (2014). Poziom i jakość życia. In T. Panek (Ed.). *Statystyka społeczna* (pp. 124–173). Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Panek, T. (2016). *Jakość życia, od koncepcji do pomiaru*. Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.
- Petelewicz, M., & Drabowicz, T. (2016). *Jakość życia – globalnie i lokalnie. Pomiar i wizualizacja*. Uniwersytet Łódzki.
- Piasny, J. (1993). Problem jakości życia ludności oraz źródła i mierniki ich określania. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, LV, (2), 73–92. <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/16035/1/008%20JANUSZ%20PIASNY.pdf>
- Panek, T. (n.d.). Podstawowe kategorie i klasyfikacje w badaniach poziomu i jakości życia. In T. Panek (Ed.), *Statystyka społeczna. Materiał dydaktyczny*. Retrieved June 6, 2021 from https://kolegia.sgh.waw.pl/KAE/struktura/ISID/struktura/ZSS/zaklad/sklad/Documents/Statystyka_Tomasz_Panek/Statystyka_spoleczna/Podstawowe_kategorie_i_klasyfikacje_2_badaniu_poziomu_ijakosci_zycia.doc
- Potrzeby człowieka: piramida potrzeb Masłowa, teoria ERG, zastosowanie teorii potrzeb*. (n.d.). Retrieved June 6, 2021 from <https://ideologia.pl/potrzeby-czlowieka/>
- Słaby, T. (1990). Poziom życia, jakość życia. *Wiadomości Statystyczne*, 6, 8–10.
- Stiglitz, J., Fitoussi, J., & Durand, M. (2018). Beyond GDP: Measuring What Counts for Economic and Social Performance. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264307292-en>
- Suchan, E. (2013). *Między potrzebą osiągania i transgresji a aspiracjami życiowymi młodych częstochowianek*. Doctoral dissertation. Uniwersytet Śląski.
- Sznajderski, T. (2020). Ericha Fromma koncepcja człowieka jako podmiotu miłości. *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria*, 29, 3(115). <https://doi.org/10.24425/pfns.2020.133980>
- Szukielój-Bieńkuńska, A. (2015). Pomiar jakości życia w statystyce publicznej. *Wiadomości Statystyczne*, 7, 27–29.
- Szukielój-Bieńkuńska, A., & Walczak, T. (2011). Statystyczny pomiar postępu społeczno-gospodarczego w zmieniającym się świecie. *Wiadomości Statystyczne*, 7/8, 9–29.

Submission date / Data nadesłania: 28.12.2021.

Final revision date / Data ostatniej recenzji: 30.12.2021.

Acceptance date / Data akceptacji do druku: 12.01.2022.

Unless stated otherwise all the materials on the website are available under the Creative Commons Attribution 4.0 International license. Some rights reserved to the Institute of Agricultural and Food Economics National Research Institute.

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, wszystkie materiały na stronie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowego Instytutu Badawczego.

